

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.162 (477)

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v2i3\(28\).382](https://doi.org/10.32837/pyuv.v2i3(28).382)**М. В. Кобак***начальник відділу забезпечення судового процесу
та аналітично-статистичної роботи**Миколаївського окружного адміністративного суду,
старший викладач кафедри конституційного**та адміністративного права і процесу**Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Новим положенням у КПК України 2012 р. є запровадження інституту слідчого судді: «Слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його призначенням інший суддя відповідного апеляційного суду» [1].

Дослідження інституту слідчого судді становить значний інтерес для теорії і практики кримінального процесу у зв'язку з тим, що, по-перше, він є новим і не достатньо вивченим, по-друге, серед вчених-процесуалістів тривають численні дискусії щодо сутності цього інституту.

Розгляд історії становлення інституту судових слідчих надасть змогу оцінити його практичне значення для якісного правозастосування кримінального процесуального законодавства.

Роль та значення інституту слідчого судді стали предметом дослідження таких вчених, як С.М. Гонтар, М.М. Ковтун, О.С. Мазур, О.О. Мядзєлец. Вісторичному аспекті цей інститут вивчали А.Ф. Бондюк, В. Бринцев, Н.В. Жогін, А.Ф. Коні, О.А. Кожевников, В.О. Попелюшко, В.К. Случевський, Ю.В. Тот, Ф.Н. Фаткуллін. Проте важливість ролі слідчого судді для забезпечення контролю за дотриманням прав людини у кримінальному судочинстві вимагає подальшого поглибленого вивчення.

Сказане повною мірою зумовлює актуальність досліджуваної теми та дозволяє сформулювати мету цієї статті – відслідкувати започаткування і еволюцію інституту слідчого судді, визначити закономірності його виникнення і трансформацію, встановити особливості на різних історичних етапах розвитку нашої держави.

З метою належного дотримання прав та свобод людини під час кримінального провадження необхідним є відповідний контроль органів досудового розслідування з боку державних органів. Такими повноваженнями свого часу наділялись і органи прокуратури, і представники юстиції. Політико-правові передумови появи посади слідчого судді пов'язані з реорганізацією повітової поліції, що проводилася в період з 1858 до 1860 р., і подальшим скасуванням кріпосного права [2, с. 178].

Вперше виокремлено слідчого суддю як суб'єкта контролю органів досудового розслідування Указом імператора Олександра II від 8 червня 1860 року, який визначав слідство як окремий орган, відокремлений від поліції. Його статус та порядок діяльності закріплювався такими нормативними актами, як Указ «Заснування судових слідчих», «Наказ судовим слідчим» [3, с. 133] та «Наказ поліції щодо провадження дізнання за подіями, що можуть представляти собою злочин або проступок» [4].

Слід зазначити, що при розробці проекту нормативно-правового акта «Заснування судових слідчих» піднімалось питання про назву посади «слідчий суддя», однак таку пропозицію відразу було піддано критиці. За словами членів відповідної комісії, «слова «слідчий суддя» можуть дати неправильне поняття про заснування, тому що цей суддя не судить, а тільки збирає дані, які подаються ним на розгляд суду» [5]. Далі було зазначено, що слідчий суддя «здійснює слідство, тому повинен іменуватися слідчим, але оскільки нині слідство з відомства поліції переходить до відомства судів, то слід його називати судовим слідчим» [5]. Тобто судовий слідчий мав повноваження лише здійснювати розслідування у кримінальній справі. Також у законодавстві того періоду посада судового слідчого ототожнювалась з посадою чле-

на повітового суду. Слідчий суддя призначався та звільнявся за поданням губернатора і зі згоди губернського прокурора міністром юстиції. Цікаво, що прийняття судовим слідчим кримінальної справи до свого провадження визнавалось як судовий акт, а суд здійснював контроль за дотриманням законності в процесі розслідування кримінальної справи.

У ст. 23 вказаного Указу серед прав суду називалось надання вказівок та приписів судовим слідчим, розгляд скарг щодо діяльності судових слідчих, перевірка прийнятих рішень судовими слідчими, зупинення провадження у конкретній кримінальній справі та її передання іншому судовому слідчому. Судді та прокурори також надіялись правом вимоги письмових відомостей від судового слідчого про досудове розслідування у разі отримання скарги щодо незаконного затримання особи [6].

Водночас ст. 15 «Заснування судових слідчих» розглядала порядок створення слідчої комісії зі складу судових слідчих в особливо важливих випадках. При розгляді проекту Указу «Заснування судових слідчих» членами Державної Ради були висловлені пропозиції про формування слідчої комісії. На їхню думку, комісія повинна була формуватися на вимогу начальника губернії, за пропозиціями повітового стряпчого і губернського прокурора при вчиненні окремих видів злочину (про святотатство, вбивство, про розбій) [5] під керівництвом судового слідчого, губернського стряпчого або члена повітового суду. Важливо, що розділ III цього Указу закріплював підпорядкованість, відповідальність і порядок взаємодії судового слідчого з іншими посадовими особами правоохоронної системи. Право давати судовим слідчим вказівки, розпорядження, розглядати скарги на їхні дії, передавати справи від одного слідчого до іншого належало тільки судовим органам. Усі скарги та доноси на слідчого розглядалися повітовим стряпчим.

Згідно зі ст. 25 Указу «Заснування судових слідчих» прокурор і стряпчий мали право вимагати від судового слідчого письмові відомості про хід здійсненого ним слідства. Однак ця ж стаття обмежувала дії цих посадових осіб. Предметом письмових відомостей могли бути тільки скарги на неправильне затримання особи.

Діяльність судового слідчого підлягала ревізії згідно з установленим порядком. Порядок звітності судових слідчих повинен був визначитися особливою інструкцією, розробка якої була покладена на Міністерство юстиції. З посади судовий слідчий звільнявся «лише за переданням суду» [7].

Зауважимо, що одночасно з «Заснуванням судових слідчих» був прийнятий «Наказ судовим слідчим» [8], який визначив порядок дій судового слідчого при виконанні обов'язків щодо про-

вадження попереднього слідства у кримінальних справах, яким повинні керуватися не тільки слідчі, а й слідча комісія при її створенні за окремими кримінальними справами. Так, у вказаному правовому акті судовий слідчий надіявся значною процесуальною самостійністю щодо порушення кримінальної справи. Однак поняття «попереднє розслідування» в законодавчому порядку тоді ще не було визначене. Чинні нормативно-правові акти обмежувалися поняттям «слідство». Під слідством розумілося «вишукування всіх обставин справи або події, що становить злочин, і збирання доказів до викриття і притягнення винного» [8].

Значення «Наказу судовим слідчим», як визначає А.Ф. Коні, полягало в тому, що «Наказ 1860 р. при сумлінному його застосуванні був надійним і міцним знаряддям для дослідження злочину без шкоди інтересам закону і без мимовільної шкоди інтересам особистості. Цей Наказ – результат докладених зусиль Н. Стояновського – був основою Статуту кримінального судочинства 1864 р. Наказ був не тільки практичним заходом для свого часу, не тільки цінною історичною пам'яткою відносно минулого, а й свого роду заповітом для майбутнього. Він знаменував собою проведену в 1860 році межу, за яку повертатися не можна, не ризикуючи похитнути всю побудову кримінального процесу, адже так можна опинитися знову в тих нетрях, серед яких блукала протягом багатьох років, знемагаючи, потреба суспільства в реальному правосудді, під виглядом турботи про яке в недавні вже роки міністром юстиції Муравйовим пропонувалися знову перетворення досить сумнівного характеру <...>» [9, с. 127].

Зазначимо, що більшість дореволюційних авторів, розглядаючи кримінально-процесуальний статус судових слідчих, виділяла такі властиві йому особливості:

1) дані посадові особи належали саме до суддівського корпусу з гарантіями, пов'язаними з їх статусом. Мається на увазі їх незалежність при здійсненні процесуальних повноважень;

2) судові слідчі були компетентні самостійно здійснювати попереднє слідство у справі;

3) повноваження, що виконувалися судовими слідчими, були зумовлені метою стадії попереднього розслідування – встановленням винної особи та вирішенням питання про те, чи повинна справа бути направлена до суду.

Характеризуючи функції судового слідчого, дореволюційні процесуалісти сходилися в тому, що він поєднував у собі одночасно функції обвинувачення, захисту і суддівські [10, с. 302]. Можна також стверджувати, що він не виконував ні функції обвинувачення, ні функції захисту, оскільки здійснювати ці функції – це не виконувати жодну з них окремо. У чистому вигляді він здійснював тільки судові функції.

Оскільки кримінальний процес у розглянутий період будувався, як і раніше, на інквізиційних засадах, змагальність як така на стадії попереднього розслідування була відсутня. Найяскравіше це відобразилося саме у функціях судового слідчого, який був зобов'язаний «з повною неупередженістю з'ясувати як обставини, що підтверджують вину обвинуваченого, так і обставини, що його виправдовують» [11, с. 38].

Отже, одним з найважливіших напрямів судової реформи, яка проводилася в 60-ті роки XIX століття, було введення інституту судових слідчих. Розроблені і прийняті нормативно-правові акти ґрунтувалися на визнанні необхідності законодавчого закріплення попереднього слідства як судової функції і його проведення посадовою особою судової влади.

Наведене дає всі підстави вважати, що запровадження інституту слідчого судді було прогресивним кроком у кримінальному процесі, однак слід відзначити і встановлення тотального контролю за його діяльністю з боку прокуратури та суду. На нашу думку, такий контроль можна вважати позитивним, адже це сприяло реальному забезпеченню законності в процесі слідчої діяльності.

Вивчення генезису кримінального процесуального законодавства свідчить, що за своїми функціональними обов'язками судовий слідчий того часу нічим не відрізнявся від звичайного слідчого з кримінального процесу радянської доби, за тим лише винятком, що структурно він належав до окружного суду чи до судової палати, всі його рішення підлягали судовому контролю, а скарги на його дії розглядалися цими судовими органами. Тим самим у цій моделі судочинства судовий слідчий, будучи під подвійним прокурорським і судовим контролем, реалізовував тільки функцію попереднього розслідування [12, с. 5].

Таким чином, у дореволюційний період судовий слідчий здійснював виключно досудове розслідування у кримінальних справах. Судовий контроль та прокурорський нагляд за діяльністю слідчих суддів сприяли законності їх діяльності.

Наступним періодом, на якому слід зупинитись, був період з 1917 до 1920 р, який відзначився існуванням на території сучасної України Української Народної Республіки та Української Держави. Як зазначає В.В. Землянська, суди та правоохоронні органи Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського та Директорії у своїй діяльності деякий час керувалися законами колишньої Російської імперії й Тимчасового уряду (зокрема, Статутом кримінального судочинства 1864 р.), які поступово були змінені і доповнені урядами Української Народної Республіки та Української Держави. Проте більшість нормативно-правових актів у галузі судочинства, прийнятих у періоди Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського та Директорії, не дія-

ла внаслідок складної політичної ситуації в Україні та важких умов військового часу [13, с. 6–8].

1–12 (24–25) грудня 1917 р. у Харкові на I Всеукраїнському з'їзді Рад відбулось утворення Української Соціалістичної Радянської Республіки, що ознаменувалось початком запровадження в Україні радянської моделі держави. Особливе місце належало і суду.

Важливо, що Декретом про суд № 1 від 22 листопада 1917 року було постановлено: «Надалі до перетворення всього порядку судочинства попереднє слідство у кримінальних справах покладається на місцевих суддів одноосібно» [14, с. 125–126]. Був ліквідований інститут судових слідчих. А постановою Народного Секретаріату України «До введення народного суду» від 4 січня 1918 р. [15, с. 17] скасувала всі наявні судові органи, інститути прокурорського нагляду, судових слідчих та приватної адвокатури й запровадила колективні місцеві народні суди, дільничні, повітові та міські.

Положенням про народний суд УРСР від 26 жовтня 1920 року народному судді було надане право проводити розслідування. Вказане положення стало підґрунтям для Інструкції для народних слідчих, а також Циркуляру про провадження кримінальних справ у нарсудах [14, с. 125–126]. У такий спосіб народні слідчі стали правонаступниками слідчих комісій.

Ст. 6 Положення про народний суд встановлювала, що народний суддя одноосібно: 1) здійснював нагляд за проведенням дізнання органами міліції, затверджував та підсилював запобіжні заходи, у разі необхідності пом'якшував їх; 2) вирішував питання про зупинення дізнання та передання кримінальної справи до суду [14, с. 125–126]. Отже, контроль за діяльністю органів міліції в процесі дізнання здійснювався народними суддями. Це виражалось у оцінюванні дотримання прав та свобод людини і громадянина в кримінальному процесі.

Наступні роки існування УРСР контроль за органами досудового розслідування зосереджувався то у руках суду, то у руках прокуратури.

Так, КПК УСРР 1922 р. закріпив інститут судових слідчих, що діяли під контролем суду і під наглядом з боку прокуратури. Проте вже в 1923 р. судовий контроль був замінений прокурорським наглядом, а у 1928 р. слідчі передалися у повне адміністративне підпорядкування органам прокуратури [16].

При цьому згідно з КПК УСРР 1922 р. елементи статусу слідчого як носія судової влади віддалено були притаманні (з-поміж інших слідчих) лише слідчим при радах народних суддів та при Народному Комісаріаті Юстиції (ч. 5 ст. 23 КПК), а згідно з КПК УСРР 1927 року (і то лише на перших порах) – військовим слідчим військового трибуналу (ч. 5 ст. 24 КПК) [17].

У 1922 р. в складі Народного комісаріату юстиції була заснована державна прокуратура УРСР з метою здійснення нагляду за дотриманням законів в інтересах правильної постановки боротьби зі злочинністю. Положенням про прокурорський нагляд, затвердженим Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом УРСР 28 червня 1922 р., до компетенції прокуратури, зокрема, був віднесений безпосередній нагляд за діяльністю слідчих органів і органів дізнання у сфері розкриття злочинів [18, с. 71].

Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, прийняті 31 жовтня 1924 року, визначили, що попереднє розслідування органами дізнання, слідчими та іншими посадовими особами здійснювалось під наглядом прокуратури [19].

З 1924 року судовий контроль за дотриманням прав та свобод громадян на етапі попереднього слідства виявлявся у тому, що судова перевірка відбувалась виключно тоді, коли рішення вже були прийняті, а дії (бездіяльність) були виконані. Слід відзначити і розрив у часі між рішенням чи дією органу досудового розслідування та їх судовим розглядом [20, с. 12–26]. Також був відсутній судовий контроль щодо кримінальних справ, провадження у яких було закрито. На той момент достатнім вважався відомчий контроль та прокурорський нагляд.

20 липня 1927 р. новий КПК УРСР встановив: «Прокурор міг запропонувати слідчому скасувати обраний запобіжний захід, замінити його іншим або обрати запобіжний захід у разі, якщо його не обрав слідчий. Пропозиція прокурора змінити, скасувати або обрати запобіжний захід була обов'язкова для слідчого. Він міг оскаржити її до вищого прокурора, але оскарження не припиняло виконання пропозиції прокурора (п. 146). Учасники кримінального процесу не мали права оскаржити дії слідчого до суду. Так, згідно з п. 205 КПК, сторони, свідки, експерт, поняті, поручники і заручники мали право оскаржити дії слідчого, які порушували або обмежували їхні права, прокуророві безпосередньо або через слідчого, дії якого оскаржувалися» [21, с. 35].

У вересні 1928 року постановою ВЦВК і РНК РРФСР внесено зміни до Положення про судустрій РРФСР, якими слідчих виведено з-під підпорядкування судів та переведено у підпорядкування прокурорам. При цьому їх підконтрольність Народному комісаріату юстиції і місцевим радам залишалась без змін [22, с. 138–139].

А.Ф. Бондюк стверджує: «<...>виведення слідства за межі компетенції суду створювало навколо кримінальних справ середовище потенційної вини підозрюваного (обвинуваченого). Під потенційною виною ми маємо на увазі векторність досудового розслідування, яка полягає у тому, що, оскільки робо-

та прокуратури і слідства спрямована на результат доведення вини підозрюваного (обвинуваченого), а контроль за здійсненням таких процесуальних дій покладається на прокуратуру, то якісного забезпечення всебічного дослідження обставин справи не завжди вдається досягти, а вирок здебільшого має обвинувальний характер» [23, с. 79].

Дійсно, такетвердження не ставиться під сумнів, адже виключно прокурорський нагляд за законністю проведення досудового розслідування не може сповна забезпечувати цей процес всебічно, оскільки спрямованість прокуратури є обвинувальною.

Водночас у ст. 127 Конституції СРСР від 5 грудня 1936 року встановлювалось, що ніхто не може бути заарештованим інакше як на підставі рішення суду або санкції прокурора [24]. Однак таке закріплення у законі порядку взяття під варту з використанням сполучника «або» дозволяло слідчим уникати звернення до суду та обмежуватись санкцією прокурора.

Прийняті у 1958 році Основи кримінального судочинства СРСР та КПК 1960 року не передбачали положень про застосування заходів процесуального примусу на етапі досудового слідства за рішенням суду та взагалі залишили поза увагою судовий контроль будь-якої діяльності органів досудового розслідування. У КПК 1960 року функція контролю за діяльністю посадових осіб на стадії досудового розслідування покладалась на органи прокуратури.

Шляхи реформування досудового слідства в незалежній Україні були окреслені Концепцією судово-правової реформи в Україні, прийнятою Верховною Радою України 28 квітня 1992 р., та Конституцією України 1996 р. Положення цих нормативних актів стали орієнтирами для законодавчої діяльності в галузі вдосконалення кримінального процесуального законодавства. У Концепції зазначалося про те, що процесуальним законодавством має надаватися максимум правових засобів для захисту, встановлюватися порядок оскарження до суду дій слідчого, пов'язаних з порушенням прав людини, мають розширюватися права учасників процесу та повинна закріплюватися реальна процесуальна самостійність слідчого. Уперше за часів незалежної України був використаний термін «судовий контроль» [25].

Обраний вектор України як правової держави вимагав невідкладних змін до чинного на той час законодавства та відходження від усталених позицій в кримінальному процесуальному праві.

Діяльність суду на стадії попереднього розслідування як контролюючого органу встановилась у незалежній Україні вже у Законі України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року.

Так, до повноважень районних (міських) і обласних судів Законом відносився розгляд скарг: 1) на постанову прокурора, слідчого, органу

дізнання про відмову в порушенні кримінальної справи (ст. 236-1 КПК); 2) про закриття справи (ч. 2 ст. 215, ч. 2 ст. 236, ст. 236-6 КПК); 3) на санкцію прокурора про арешт (ст. 236-4 КПК) [26].

Розгляд суддями наведених скарг став здійснюватися у формі оперативного (поточного) контролю за законністю та обґрунтованістю вказаних рішень органів дізнання, слідчого і прокурора, тобто безпосередньо на стадії досудового розслідування (ст.ст. 236-2, 236-4, 236-6 КПК), в той час як до цього існував виключно контроль на стадіях віддання до суду та судового розгляду [17]. Отже, суддя відповідного суду шляхом розгляду скарг на дії осіб, які проводили попереднє слідство, та винесення рішень по ним отримав статус суб'єкта попереднього розслідування саме через реалізацію зазначених повноважень.

Законом України від 21 червня 2001 року «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» суд наділявся новими повноваженнями на стадії досудового розслідування. Зокрема, це такі повноваження: 1) обрання, продовження та зміна запобіжного заходу щодо обвинуваченого у вигляді взяття під варту суддями районного (міського), апеляційного та Верховного Суду України (ст. ст. 156, 165–165-3 КПК); 2) надання дозволу на обшук житла та іншого володіння особи (ст. 177 КПК); 3) накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 187 КПК); 4) огляд житла чи іншого володіння особи (ст. 190 КПК); 5) направлення обвинуваченого на стаціонарну експертизу; 6) включення в КПК загальних положень про можливість оскарження безпосередньо до суду й інших дій як слідчого (окрім тих, оскарження яких допускалося й дотепер) (ч. 5 ст. 234 КПК), так і прокурора (ч. 2 ст. 236 КПК), проте з відтермінуванням їх розгляду судом першої інстанції при попередньому розгляді справи або при розгляді її по суті (ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 КПК) [27].

Однак згідно з рішенням Конституційного Суду України № 3-рп/2003 від 30 січня 2003 р. положення ч. 6 ст. 234 та ч. 3 ст. 236 КПК щодо неможливості розгляду судом на стадії досудового слідства скарг на постанови слідчого, прокурора стосовно приводів, підстав і порядку порушення кримінальної справи щодо певної особи були визнані неконституційними та втратили чинність [28].

Для виконання зазначеного рішення Конституційного Суду 24 грудня 2006 р. Кримінально-процесуальний кодекс України був доповнений ст.ст. 236⁷, 236⁸, тобто нормами, якими розгляд даного питання був віднесений до повноважень судді місцевого суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, яка винесла постанову, з дотриманням правил підсудності [29].

З прийняттям КПК 13.04.2012 року слідчий суддя був визначений як суб'єкт, повноваження

якого зводяться до забезпечення прав та свобод особи на стадії досудового розслідування та сприяння інтересам правосуддя. При цьому слід вказати, що окремої норми, яка б встановлювала повноваження слідчого судді у чинному КПК, немає, що, на нашу думку, потребує подальшого вирішення шляхом внесення відповідних змін до Закону.

Таким чином, поява нового суб'єкта контролю за дотриманням прав та свобод особи на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні стала виявом якісних змін у кримінальному процесуальному законодавстві України та показником прагнення до гармонізації в процесі захисту особою своїх прав, свобод та законних інтересів. Дослідження становлення інституту судових слідчих в кримінальному процесуальному законодавстві України дозволяє виділити такі його історичні етапи:

а) 1 етап (1860–1917 рр.). Становлення інституту судових слідчих. Завдяки становленню інституту судових слідчих у XIX столітті була відділена судова влада від влади адміністративної і створена нова структура судочинства. У результаті проведення реформ в структурі повітової поліції з'явилася нова посадова особа – судовий слідчий, який був наділений широкими процесуальними повноваженнями як незалежний і незмінний член суду;

б) 2 етап (1917–1960 рр.). Скасування інституту судових слідчих. Контроль за провадженням досудового розслідування перебував то у компетенції органів прокуратури, то у компетенції судових органів;

в) 3 етап (1960–2012 рр.). Інституту слідчого судді не існувало, а повноваження судового контролю у досудовому розслідуванні відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України реалізовувались судом і суддею фактично з 2001 року;

г) 4 етап (2012 р. – до сьогодні). Закріплення у КПК України слідчого судді як суб'єкта контролю за досудовим розслідуванням і його повноважень, пов'язаних з вирішенням питань щодо обмеження конституційних прав і свобод осіб, розгляду скарг на рішення та діяльність відповідних органів та посадових осіб у кримінальному провадженні.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Тот Ю.В. Реформа уездной полиции в правительственной политике России в XIX веке. Санкт-Петербург : Образование-Культура, 2002. 490 с.
3. Мазур О.С. Судовий слідчий у статуті кримінального судочинства 1984 р. *Право України*. № 3. 2005. С. 132–134.
4. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). Собр. 2. Т. XXXV. Отд. 1. № 35892. Санкт-Петербург, 1862. URL: <http://elibrary.shpl.ru/ru/nodes/260-polnoe-sobranie-zakonov-rossiyskoy-imperii>

sobranie-vtoroe-s-12-12-1825-po-28-02-1881-v-55-ti-t-s-ukaz-spb-1830-1885.

5. РГИА. Ф. 1149. 1860. Т. 5. Ед. хр. 41.

6. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). Собр. II. Т. XXXV. Отд. 1. № 35890-35892. Санкт-Петербург, 1862. URL: <http://elibrary.shpl.ru/ru/nodes/260-polnoe-sobranie-zakonov-rossiyskoy-imperii-sobranie-vtoroe-s-12-12-1825-po-28-02-1881-v-55-ti-t-s-ukaz-spb-1830-1885>.

7. ПСЗ. Собр. 2. Т. XXXV. Отд. 1. № 35890.

8. Полное собрание законов. – Собр. 2. – Т. XXXV. – Отд. 1. – № 35891.

9. Кони А.Ф. Николай Иванович Стояновский. *Отцы и дети Судебной реформы: к пятидесятилетию Судебных Уставов*. Москва, 2003. 349 с.

10. Случевский В.К. Учебник русского уголовного процесса. Введение. Ч.1 Судостроительство. Москва, 2008. 661 с.

11. Судебные уставы императора Александра Второго. Санкт-Петербург, 1883. 700 с.

12. Бринцев В. Досудове слідство: судовий слідчий чи «слідственный судья?» *Право України*. 1997. № 7. С. 5–12.

13. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Москва : Юрид. лит., 1965. 367 с.

14. Декреты Советской власти. Том 1. Москва : Гос. Изд-во полит. литературы, 1957. С. 125–126.

15. О введении народного суда : Постановление Народного Секретариата Украинской Республики от 4 янв. 1918 г. *Вестник Украинской Народной Республики (орган ВУЦИК)*. 1918. № 5. С. 15–24.

16. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922р. URL: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/istoria-derzavi-ta-prava-ukraieni/kriminalnij-kodeks-usr-1922-r>.

17. Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінально-провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. №1(9). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14pvoukr.pdf>.

18. Петрухин И.Л. Прокурорский надзор и судебная власть : учеб. пособие. Москва : Проспект, 2001. 88 с.

19. Основы уголовного судопроизводства Союза ССР и Союзных Республик : Постановление Президиума ЦИК СССР от 31.10.1924 г. URL: <http://www.libussr.ru/infdoc2.htm>.

20. Колоколов Н.А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе. Москва : Юрист, 2008. 416 с.

21. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР в редакції 1927 р. Харків : Юрид. вид.-во Наркомюсту УСРР, 1927. 123 с.

22. Кожевников О.А. Участие прокурора в досудебных стадиях уголовного судопроизводства : монография. Москва : Волтерс Клувер, 2011. 208 с.

23. Бондюк А.Ф. Историчні передумови виникнення інституту слідчого судді: розвиток судового контролю та прокурорського нагляду. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 2. Том 3. 2015. С. 76–80.

24. Конституция СССР, утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР от 5 декабря 1936 года. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>.

25. Концепція судово-правової реформи в Україні від 28 квіт. 1992 р. № 2296-12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>.

26. Про статус суддів : Закон України від 15.12.1992р. № 2862-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-12>.

27. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України : Закон України від 21 червня 2001 року № 2533-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2533-14>.

28. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2003 від 30 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>.

29. Кримінально-процесуальний кодекс від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

Анотація

Кобак М. В. Генезис інституту слідчого судді у кримінальному процесуальному законодавстві України. – Стаття.

Стаття присвячена обґрунтуванню визначення етапів становлення та еволюції розвитку інституту судових слідчих в кримінальному процесуальному законодавстві України. Проаналізовано масив законодавства від реорганізації повітової поліції в дореволюційні часи до сучасного стану – Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, яким запроваджений інститут слідчого судді. Окреслено еволюцію функцій слідчих суддів, які належали в різні періоди різним державним органам. Детально розглянуто перший етап – етап введення інституту судових слідчих. Досліджено Указ «Заснування судових слідчих», «Наказ судовим слідчим», зазначено особливості кримінально-процесуального статусу судових слідчих у дореволюційний період, окреслено характерні функції та взаємодію з іншими державними органами. Самостійна в процесуальному сенсі фігура судового слідчого, який стояв на захисті прав і законних інтересів суспільства і держави, існувала до 1917 року. Другий етап (часи Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського, Директорії, Української Народної Республіки, Української Соціалістичної Радянської Республіки) – це поступове скасування інституту судових слідчих. Нормативно-правові акти вказаних часів закріплювали контроль за органами досудового розслідування то у руках суду (Положення про народний суд УСРР від 26 жовтня 1920 року, КПК УСРР 1922 року), то у руках прокуратури (Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік від 31 жовтня 1924 року, КПК УСРР від 20 липня 1927 року). Третій етап (1960–2012 роки) характеризується відсутністю інституту слідчого судді та зародженням ідей щодо його впровадження. Значну роль для майбутньої появи в українському кримінальному процесуальному законодавстві інституту слідчого судді зіграв Конституційний Суд України та Верховний Суд України (суб'єкт права на конституційне подання). Важливим у цьому контексті було рішення від 30 січня 2003 року у справі № 1-12/2003, яким були визнані неконституційними вказані у статті положення Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, які унеможлилювали розгляд судом на стадії досудового слідства скарги на постанови слідчого, прокурора стосовно приводів, підстав і порядку порушення кримінальної справи щодо певної особи. Останній етап (2012 – сьогодні) – це законодавче урегулювання існування слідчих суддів, їх мети, функцій та порядку роботи. Встановлено, що в сучасному кримінальному процесуальному законодавстві відсутня єдина норма щодо повноважень слідчих суддів. Вказане потребує подальшого вирішення через внесення змін у законодавство.

Ключові слова: слідчий суддя, історичні етапи, судовий слідчий, судовий контроль, прокурорський нагляд.

Summary

Kobak M. V. Genesis of the institute of investigative judge in the criminal procedure legislation of Ukraine. – Article.

The article is devoted to substantiation of stages of formation and evolution of development of institute of judicial investigators in criminal procedural legislation of Ukraine. An array of legislation has been analyzed from the reorganization of county police in pre-revolutionary times to the present state - the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012, which introduced the institute of investigating judge. The evolution of the function of investigative judges belonging to different state bodies at different times is outlined. The first stage - the stage of introduction of the institute of judicial investigators - is considered in detail. The Decree "Establishment of Judicial Investigators", "The Order of Judicial Investigators", the peculiarities of criminal procedure status of judicial investigators in the pre-revolutionary period, the characteristic functions and interaction with other state bodies are investigated. In the procedural sense, the independent figure of a judicial investigator, who stood for the protection of the rights and legitimate interests of society and the state, existed until 1917. The second stage (the times of the Central Rada, the hetmanate of Skoropadsky, the Directory, the Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Socialist Soviet Republic) is the gradual abolition of the institute of judicial investigators. Legislative acts of those times enshrined control over the bodies of pre-trial

investigation either in the hands of the court (Regulation on the People's Court of the USSR of October 26, 1920, the CPC of the USSR in 1922), then in the prosecutor's office (Basics of criminal justice of the USSR Union and Union Republics²⁴ of October 31, 24 of the CCP of the USSR of 20 July 1927). The third stage (1960-2012) is characterized by the absence of the investigating judge's institute and the "emergence" of ideas for its implementation. The Constitutional Court of Ukraine and the Supreme Court of Ukraine (the subject of the right to a constitutional petition) played a significant role in the future appearance in the Ukrainian criminal procedural legislation of the "investigating judge" institute. Namely, the decision of January 30, 2003 in Case No. 1-12 / 2003, which declared unconstitutional the provisions of the Criminal Procedure Code of 1960, which made it impossible for the court to consider the complaints against the investigator's, prosecutor's decisions regarding the cases at the stage of pre-trial investigation, grounds and procedure for initiating criminal proceedings against a certain person. The last stage (2012 - present) is the legislative regulation of the existence of investigative judges, their goals, functions and working order. It is established that in the present criminal procedural legislation there is no uniform rule on the powers of investigative judges. This requires further resolution due to legislative changes.

Key words: investigating judge, historical stages, judicial investigator, judicial control, prosecutorial supervision.